

MLADIKA

Vampir.

Povest, spisal dr. Fr. Detela.

Navsezgodaj je že kosil na vrtu poleg pota, koder se je morala Olga od maše vrniti. Poslušal je, kako je pozvanjalo, in premišljeval, kako bo začel.

»Še četrť ure,« si je dejal in brisal in brusil koso in gledal po cesti gori ven.

»Zdajle je konec maše,« je pomislil in vroče mu je postalo, ker še ni vedel, kako bi začel.

Kmalu se je prikazala, razoglava, z belim predpasnikom, s košarico v roki, Olga.

»Nesti ji bom pomagal in beseda bo dala besedo,« si je dejal Tone in zadel koso. »Dobro jutro, Olga!« je pozdravil in se pridružil. »Tako zgodna?«

»Bog daj, Tone!« je odgovorila. »Kako si priden!«

»Daj mi košarico! Bom jaz nesel.«

»Košarice, Tone, ti pa jaz ne dam,« se je zasmejala in mu tako čudno pogledala v oči, da se je Tone ves zmešal. »Košarica je prazna. Nekaj zelenjadi sem nesla poštarici.«

Toneta je izpreletel dvom ali ga Olga izpodbujala ali pa je pregledala njegovo namero in mu pot presekalala.

Olga, ki se ji je zdelo to govorjenje in vedenje nenavadno in čudno, je premišljevala, ali slutiti práv ali se ji samo dozdeva, da ima Tone nekaj posebnega na srcu in na jeziku. V zadregi je gledala stran, gledala v tla in zardevala in preudarjala, kaj naj bi odgovorila, če bi se njene slutnje uresničile. Tone ni vedel, kako bi vprašal, Olga ne, kako bi odgovorila, in tako sta zašla oba v enako zagato in obema je bila mučna beseda in mučen molk. Tone se je jezil, da mu upada pogum; Olga pa si je zamerala, da je morda z neprilično šalo razžalila mlade-

niča; hkrati se je bala popraviti ta pregrešek, da ne bi šla na drugo stran pre-daleč. Oba sta se trudila obdržati dušno ravnotežje in s tesnim srcem sta govorila o vremenu, o poliskem delu, o domačih dogodkih. Toliko se je ojunail Tone navsezadnje, da je rekel, da pride njegov oče v nedeljo k njim v vas.

»Naš oče je vsak dan pri vas,« je dejala Olga in umolknila.

»To so kupčije, Midva bova še govorila,« se je poslovil Tone in jo prijel za roko, in česar niso povedale besede, je zgovorno izrazil gorki pogled, ki se je s prošnjo in vprašanjem uprl v zardelo lice in iskal modrih oči, ki so gledale proč, po zelenem travniku in po beli cesti.

Ločila sta se in Olga je hitela domov vznemirjena in razburjena. Povedala ni doma nikomur, da jo je Tone spremljal. Sama je hotela najprej premisliti, kaj naj odgovori, če postane resnica, kar se ji dozdeva. Znanе so ji bile Tonetove razmere. Živo se je spominjala domače dekletke Metke, vesele, svetlooke deklice, ki je njo tako rada imela, jo nosila in vozila, ki je pela in žvrgolela ves ljubi dan, tako dobrovoljna in pohlevna. Potem pa je umolknilo njeno petje. Metka je postala otožna in zamišljena; bledela je in z objokanimi očmi je stiskala Olgo k sebi, jo objemala in poljubljala in govorila, da pojde stran, daleč v druge kraje, da se ne bosta več videli. Olga pa se je hudovala, da je ne pusti od sebe, da mora ostati pri njej ali pa pojde tudi ona z njo. Nekega dne pa je prihlul hudi Jarnik in njegova žena in njo, Olga, je mati naglo proč odvedla. Čula pa je kričanje in jok in kletve; potem je hlapec napregel in naložil Metkino skrinjo. Metka je še skočila k

njej vsa solzna in jo prisrčno objela. Za njo so se dvigale srdite pesti in spremlila jo je kletev in zmerjanje. Olga pa se je jokala, ker se ji je smilila sirota, s katero so tako neusmiljeno ravnali; zdela se ji je kakor mučenica v rokah grozovitih trinogov. Srdila se je na Jarnika in njegovo ženo, ki sta tako divje kričala, srdila na svojega očeta, ki ni branil uboge Metke. Razumela pa ni še tega dogodka. Z leti pa so se ji odpirale oči, in da so se ji široko odprle, za to je skrbela sosedka Urša. Takrat je razumela priimke, s katerimi so obkladali Jernikovi Metko in Uršo in Zefo in katere sta tedve sipali na Toneta. Tudi ona je bila huda na Toneta, ki je zapeljal njeno Metko. Ko pa je slišala, kako ga je Metka osramotila; ko je videla, kako si žene mladenič svoj pregrešek k srcu, kako se ogiblje družbe, kako potrpežljivo nosi svoj križ, kako je moder in priden, kako ljubeznivo skrbi za otroka, ki ga je bila brezsrčna mati zavrгла; se ji je zasmilil siromak in nobene jeze ni čutila več do njega. Nejevolja jo je obhajala, kadar so letele nanj zbadljive besede, in čim bolj je spoznavala svet, tem bolj so se ji zdele farizejske strupene govornice, in isto ravnodušno prijaznost je kazala Tonetu kakor drugim mladeničem. Zdaj pa je postala zadeva drugačna in v srčni stiski se je izpraševala Olga, če bi mogla, če bi smela ljubiti Toneta. Silnejše se ji je zdelo drugo vprašanje, ali sme ona lastiti pravico do ženina, ki je takorekoč zavezan, zavezan z njeno ljubljeno, nesrečno Metko. Metka ji je stopala pred oči, objokana, zapuščena, osramočena. Bog ve, kje koprni sirota in upa in čaka. Ali naj ji ona še to zadnjo iskrico upanja s kruto nogo pogazi, ali naj jo žene v obup, morda v smrt? Toda če bi Tone še količkaj mislil na Metko, bi se ne ženil pri drugih. Nova snubitev je dokaz, da je Metko popolnoma pozabil, da nima ona nobene pravice več do njega, da si torej to pravico lahko pridobi vsaka druga. Popolnoma zadovoljilo je to umovanje vendar ni, in ker tudi Tone nikakor ni bil vzor njenih mladih sanj, se ni doganjala za to pravico. Presojala je zadevo zgolj z razumom. Breme domačega življenja je ležalo tako težko na njenih ramah, da se ji je zdela vsaka prememba olajšanje, olajšanje tudi učiteljska služba. Res, da ima učitelj mučno delo v šoli, mučno delo doma, da mora povsod sodelovati in povsod plačevati, da ni za nobeno delo zahvale, ker se smatra ves trud za dolžnost; in če si oddahne na potrebnem izprehodu, sliši ljubeznive pozdrave, kako dobro da se mu godi, ko ima toliko prostega časa, toliko počitnic

in plačo in pokojnino; toda sam svoj gospodar je vendar. Olgi pa se je odpirala zdaj še druga pot, kazala se ji je prilika, da postane sama svoja gospodinja, da si ustanovi svoj dom. Nov žarek svetlobe je posijal v mračno življenje; žal da je tudi to svetlobo spremljala senca. Spomnila se je Olga matere, ki je nekdaj na podoben način hotela postati sama svoja gospodinja. A kam je bila sirota zašla! V kakšno dosmrtno ječo se je bila zaklenila! Ali se bo morda ona tudi tako nesrečno zmotila? Ne, ne. Tone ni lenuh; Tone ni takšen, zakaj taki ljudje so redki, nenormalni; usoda njene matere je nesrečna izjema.

»Prazno razmišljanje!« je prekinila svoje misli. »Saj se ne ve, če so slutnje utemeljene.« Izbila si je skrbi iz glave in hitela materi pomagati pri delu in ji lajšati s sočutno ljubeznijo bolno srce.

Tone pa je klepal doma koso, nejevoljen, da je bil zamudil iz strahopetnosti tako priliko. Zdaj bi bila stvar dognana, in kaj bi se moglo pripetiti? K večjemu, da bi ga bila zavrnila. Potem bi bila vsa stvar jasna. Če ji je otrok na poti, je pa tudi jasna. Brez žene bo on že še živel, brez otroka pa ne. O tem se morata dogovoriti. V tej nejevolji se je zdelo Tonetu, da mu ni izkazal oče s to snubitvijo nobene posebne usluge. Skalil mu je dušni mir, nalomil moški ponos in izpostavil ga je sramotni zavrnitvi. Z Olgo se ne dá tako govoriti kakor z Metko. Prej ga je gnala vroča ljubezen, zdaj ga vodi sveti strah; prej ga je vlekle lepo telo, zdaj se bliža lepi duši; prej je pozabil na preteklost in na bodočnost, živel je le sedanosti, zdaj mora misliti na bodočnost in preteklosti ne more pozabiti.

»Naj bo, kakor hoče,« je sklenil. »Najhujša odločitev je boljše kot nobena.«

Drugega jutra je zopet čakal Olge in si prigovarjal, naj se ne vede kakor plah dečak, naj se ne smeši s praznimi besedami.

Prišla je Olga zopet, a ne sama; spremljal jo je prijatelj Škender. Tone se niti posebno jezil ni. Da si ni mogel olajšati srca, to je bilo neprijetno; zakaj breme je ostalo na rami; dobil pa je izgovor, da je stvar odložil. Pridružil se ima je in zdelo se mu je, da ga Olga odlikuje pred prijateljem. Govorila je skoro samo z njim, in če sta se prijatelja sporekla, je stopila na njegovo stran. Tone se je izborno zabaval in tolažil se je z mislijo, da se je tako tudi precej približal.

Približala se je pa tudi nedelja.

»Ali si govoril?« je vprašal oče Toneta.

»Ne še,« je dejal Tone in se obrnil proč.

»Pravzaprav še treba ni,« je dejal oče in zmignil z rameni. »Saj bom jaz govoril.«

»Jaz bom govoril,« je dejal sin odločno; »a ni vselej prilike. Vpričo očeta ne morem govoriti, vpričo Škendra tudi ne.«

»Dobro. Jutri popoldne bom vzel jaz oba v Toplice s seboj,« je odločil oče; »ti pa porabi priliko, če se ti zdi potrebno!«

Drugega dne pred kosilom je sedel oče Lenart na klopi pod demačo lipo kakor pajek v svoji mreži in gledal po cesti goriven in doliven, da bi kakega človeka v razgovor zapredel. V kmetškem delu on sicer ni bil strokovnjak, toliko je pa vendar vedel, da je redkokdaj tako nujno, da bi se ne dalo prekiniti s kakšnim pomenkom ali prepričkom. Zato je tudi ustreljal Lenart na dve strani, če je ustavljal delavce in jim razkladal svojo modrost; sebi je lajšal počitek, njim pa delo.

Od Jarnika gori je prišel Škender:

»Dober dan, oče Lenart! Dobro se Vam godi. Vi ste kakor lilije na polju, samo ne tako lepi. Ali pojedete popoldne v Toplice?«

»Kaj pa je v Toplicah?« je vprašal Lenart.

»Kaj je v Toplicah? Nič, topla voda. Se lahko enkrat umijete. Pri Florijanu je pa dobro vino. Jarnik bo peljal; Vi boste pa kvarte s seboj vzeli.«

»Dobro,« je dejal Lenart. »Jaz pojdem. Človek se mora razvedriti; sicer ga ugonobi vsakdanja tlaka. Prijetnejše zabave pa ni, kot je igra. Samo Vi, gospod Škender, ne smete vedno kontrirati. Človek se tako razburi, če se mu napove kontra, da izgubi tudi z dobrimi kvartami. Vi gotovo ne želite, da bi Vam kdo kontriral; torej česar nočete, da bi Vam drugi storili, tudi Vi njim ne delajte!«

»Pustite Sveto pismo, ki nima s tarokom nič opraviti! Brez kontre jaz sploh ne igram. Vi pa vzemite gospodično Olgo s seboj, da pride malo med svet!«

»Tega pa ne. Mlada dekleta se morajo doma držati.«

»Ali je ne boste ženinom nič pokazali? Mačke v žaklju ne bo nihče kupil.«

»Saj se pokaže vsak dan in Vi ste jo menda že večkrat videli.«

»Dà in prav brhka se mi zdi. Čedna nevesta, umazan tast snubcem je nevarna past. Torej ob treh pri Jarniku in potem kontra.«

Lenartu se je zdelo, da je Škendra prav dobro, celo strupeno zavrnil. To ga je veselilo: še boli pa zabava, ki se mu je obetala v Toplicah. Pripravljati se je začel za na pot in šel po predalih, da bi dobil kaj denarja.

»Stana, Stana,« je klical, »kako pa, da je denarja tako malo?«

»To moraš ti vedeti,« je dejala žena. »Jaz se ga nisem dotaknila. Preračuni ti, koliko na dan potrošiš, pa boš videl, da ti nič ne manjka.«

»Koliko potrošim! Kar jaz potrošim, potrošim svojega, tvojega nič, po tistem pravilu, po katerem cesar pravico izgubi. Jaz storim, kar hočem. Baba gospodar pa volk mesar, pravi pregovor. Jaz se popeljem popoldne v Toplice, po opravih. Pred nočjo se ne vrnem. Glej, da bo doma vse v redu, da bo dobila družina o pravem času večerjo! Dober voznik skrbi prej za svojega konja kot za sebe in dobra gospodinja mora imeti povsod oči, povsod ušesa, povsod svoje roke; prva mora biti na nogah, zadnja v postelji.«

Stani so se zdeli ti dobri nauki, ki jih je bila že tolikrat slišala, iz takih ust strupen posmeh. Lenart se je pa naprej čudil, da tako hitro gine denar, njegov krvavo prisluženi denar. Saj on ne zapravlja; njegovo življenje je preprosto, kmetško. Zopet bo treba Jarniku kaj prodati.

Ob treh je bil že pri sosedu, kjer je stal koleselj pripravljen. Iz hiše sta prikorčila Jarnik in Škender in na pragu je obstala gospodinja s hčerjo, ki sta jim voščili dobro zabavo in naročali, naj ne izostanejo predlogo.

»Na voz, Lenart!« je vpil Jarnik. »Gospod Škender bo vozil.«

Vsak od svoje strani sta lezla na voz oba korenjaka. Jarnik in Lenart, Tone pa je pripeljal iz hleva iskrega lisca, da bi ga napregel.

»Kaj! Lisca boš napregel?« se je prestrašil Lenart in gledal v skrbih konja, ki je nepotrpežljiv kopal zemljo, obračal glavo in prhal in strigel z ušesi. »Pusti me z voza! Jaz pojdem rajši peš. V dobri uri sem v Toplicah in tam se dobimo. S plašnimi konji se jaz ne bom vozil.«

»Kaj pa midva!« se je jezil Jarnik in posadil Lenarta, ki je vstajal, nazaj na sedež. »Enaka pravica za vse. Lisca moram vpregati; drugače ga ne ustrahujem, ker je divji kakor zmaj. Vraga! tak pobožen človek kakor ti, pa se bojiš, da boš prehitro v nebesa prišel. Ali morda slutiš, da te bo hudič vzel? — Tako! Gospod Škender, vozite po gosposko, da ne bo utegnil lisec na svoje muhe misliti! Jaz bom Lenarta držal.«

Podkve so škrtunile, konj se je vzpel in voz je zdrdral z dvorišča. Široko sta sedela oba moža na polnem vozu. Jarnik ponosen na lisca, ki je imenitno dirjal, Lenart v strahu za svoje dragoceno življenje in vedno pripravljen, da skoči z voza. Za-

to tudi ni hotel zataktniti usnjine na svoji strani.

»Zdajle se je začel plašiti,« je dejal ludobni Jarnik in zaklel. »Izpočit je in trd je v gobcu. Bojim se, da ga gospod Škender ne bo obdržal. Zdajle pa ne vem, kaj bo.«

Lenart pa ni čakal, kaj bo; skočil je z voza in se ujel na roke in na kolena. Pobil se je precej in pretrgal si je obleko.

»Ustavite, gospod Škender!« je vpil Jarnik. »Lenarta sva ... bila. O ti zapec, ti, kaj pa skačeš z voza? Saj bi se bil lahko ubil in v peklu bi imeli kolone. Zlezi zopet gori!«

Če bi bil mogel Lenart peš hoditi, ne bi bil šel več na nevarni voz; toda preveč ga je bolela noga. Prišantal je počasi, lezel s težavo na voz in se jezil na Jarnika in na lisca in vso nadaljnjo pot se je na glas kesal, da se je vozil z norimi ljudmi in noro živino.

V Toplicah se je šel Škender kopat. Jarnik je kupoval prašiče. Lenart pa je prodajal par ur dolgčas in prodal nazadnje Jarniku nekaj lesa na deblu, tako da je dobil zopet denarja.

Potem so zaigrali tarok in ta večer je Lenart toliko priigral, da se je zastran rane precej potolažil. Jarnik je bil namreč razposajene volje zaradi dobre kupčije in zaradi Lenartovega skoka in je privoščil nekaj odškodnine pobitemu sosedu.

»V nedeljo pridem pa k tebi, Lenart, telico kupovat,« je dejal med igro Jarnik in se tako pomenljivo zasmejal, da sta

Lenart in Škender osupnila, nekoliko pomislila in nazadnje razumela. Obema je Jarnikova napoved igro zagrenila.

»Jarnik, Vi ste korenjak,« je dejal zamolklo Škender.

»Zakaj?« je vprašal Jarnik in iznad polne kupice pogledal Škendra.

»Zato, ker se korenju tudi sirovina pravi.«

Jarnik se je zagrohotal od veselja, da sta razumela prijatelja duhovito prisodobno. Lenartu je bil že prej izkazil lepi večer, zdaj ga je še Škendru. Zaman, si je prigovarjal Škender, da se niti mislil ni ženiti; kaj mu je tedaj mar, če se Olga omoži! Vendar ga je bolelo srce in hud je bil na prijatelja Toneta, da si upa, ko je že vezan, misliti še na drugo in ravno na Olgo. Zakaj ravno na Olgo? Ali bi bil to kak par? Ali ne bo nastalo razmerje kakor pri Lenartu? Tak človek je lahko dober in pošten; a blagega srca ne bo znal nikdar ceniti. Zdelo se mu je, da se samo zato tako nesrečnega čuti, ker se mu Olga smili. Joj, če bi mogel on preprečiti to zvezo! Toda kako? Če bi sam snubil? Toda njegove gmetne razmere niso bile najboljše; na Lenartovo doto se ni bilo zanesti in tako zgodaj žrtvovati zlato svobodo je bila tudi grenka zahteva. Iz teh razlogov je sklepal Škender, da mu ne kaže snubiti, ker bi ga Olga zavrnila. Sklenil pa je, da se takoj drugega dne odpelje v Podlog, da ne bo videl in slišal, kaj se v Št. Lenartu godi.

(Dalje.)

Bratu.

† 26. VI. 1915.

Pri svetem Miklavžu počivaš, brat,
med dedi in rojaki
in v prevdarjeni naši besedi
premišljate srečne dni —
od Tvoje smrti jih več ni!
Mislim, da še zvonovi drugače pojó,
kar si odšel še Ti pod zemljó
med dede in rojake moževát.

Nekoč živó so peli: bim bam bom.
Mi smo dodali: Vulč je hrom!
Cerkovnik stari zdaj Ti družbo dela —
o, bila leta so vesela!...
Poslušaj zdaj jih: O... ooo... ooo...!
veliki toži nad vasjó in poljem čez goró
in srednji in mali — ko da jočeta vmes
in prosita pomoči iz nebes! — —

Vam, brat, zdaj v rodni zemlji je lahkó.

a nam, ki smo na njej, težkó.

težkó kol nam še ni biló —

zvonovi nam zaslužjenim pojó!

Stara Tolminka pa njeni vnuki.

Spisal Ivo Pregelj.

Pod mojim oknom v Kranju, tem lepem mestu, ki ga je Bog ustvaril in so ga Knobljeve pesmi osrale, je prvi dih pomladi obudil slutnjo gorenjskega poletja. Vsa kranjska žlota, sita in razposajena, se je pod mojim oknom razvila v vik in krik. Vik in krik srečne žlote v Kranju tolče v moje živce in mojo ljubezen, s katero ljubim našo tiho, nago in lačno tolminsko deco...

*
* * *

V treh so ležali na široki peči: sedemletni Ivanc, petletni Francè in triletni Peterček. Rečena jih je stara mati Ana, stregla jih in bila že vsa trda, ker je morala že sedmo noč sedeti ob njih, da niso vpili in obupovali v čudni bolezni, ki je bila prišla nad nje. Če je le vstala, da bi otrnila stenj na cljeni luči, že je tulil petletni:

»Mati, tu bodite!«

Petletni je imel tisti večer svojo prvo sitno noč. Stara mati Ana je bila že ob triletnem to bolezen doumela: tri noči bo sitnaril in blodil, kakor je triletni. Triletni se je nato čudno upokojil: leži že ves dan, kakor mrliček. Gleda, premetuje in preklada rečici, ki sta ledeni in potni od komolčkov v dlani, a ne toži, ne kliče. Žejen sikne iz lonca hruškove vode, krč mu zdreveni čeljusti ob požirku in molči in išče z čemi. »Saj bi ga kakor Mica, Bog ji daj nebesa, v bolečinah sem jo nosila in je pred menoj umrla, kakor Mica bi ga vzela na prsi, da bi mirno prešel preko mostu, ki je britev in se ga boji...«

Stara mati Ana je prešla s svojimi pegavimi in osušenimi rokami najmlajšemu preko čela in je začutila v topi udanosti živo kakor na dlani tri prestane sitne noči tega najmlajšega, tri naslednje sitne noči srednjega in tri sitne noči najstarejšega, ki je bil legel pred nekaj uram v težek, strupenootičen sen, potem, ko je bil rekel čisto modro, kakor z glasom rajnega očeta tri ure pred zadnjo:

»Mati, zdaj bom pa počil!«

Stara mati je z oślinjenim prstom snela otrinek z ojenke. Plamenček je zažuborel svetlo in prevpil odsev mesečne snežne luči od zunaj. Stenska ura je zabrnala, imela je biti, pa ni, ker so bili otroci utež na levi verižici izgubili. V steklu slike sv. Trojice je sinilo: odsev bliskavice v Pečeh, ki je oznanila nov sneg. Težka orehova miza je vrgla ostro senco

po tleh, ki so bila deloma že preperela in se davno prevlekla z nekako črno, glini podobno skorjo. V tisto skorjo sta pijuvala dve leti zapored mlada dva, preden sta umrla. Otroci so lazili po tleh in angel zdravja je dihal pred njimi, da so bili rdeči in lačni in so preživeli žalost in tridnevno pomilovanje sosed, da so ostali sirote na svetu. Samo stara mati je bila zlezla takrat v gubo in s suhim očesom potegnila križ po licu:

»Nobena mi ne bo prihranjena. O, saj je dobrota smrt, dobrota za take otroke, ki nimajo nikogar in so rojeni iz tiste žalosti, ki jim je očeta ubila in materi prsa ožela; in še da je hudičevo žganje, ti meni Bog odpusti, ki osuši v dušo in noge; in da sirote vsaj podedovale ne bi po rajnima, kakor bodo, če bodo preživeli in jih bodo gonili po kanclijah in paražonih.«

V svitu borne in dimeče se oljnice je stalo obličje stare matere, kakor izrezano iz težke tolminske basnovitosti: to je pesem strašne enoličnosti in zdrizajočega napeva: pel jo je pijani voznik vsak četrtek, ko je vozil iz Gorice mimo Podselti in Ušnika. Kdo jo pozna?

Mati je bila, je iz groba roko stegnila, da bi svoje prvorojeno podojila. Pa še ena je bila, ki je svojih pet otrok preklela, da bi varni bili pred kletvijo tujih ljudi, in še ena, ki je svoje novorojeno zadavila, ker se ji je smililo in je potem vso noč plesala, dokler je niso uklenili...

Srednji je sitnaril:

»Glavo imam na goli peči. Vse vzglavje ima Ivanc. Kako ste postlali? No, ne ogrinjajte me. Saj se bom še zadušil. Kam pa greste, no, mati? No držite, držite, da ne padem.«

»Sitna noč,« je vzdihnila mati in se je hotelo nekaj v njej prelomiti v strašni mračnosti.

»Vstala bom. V kak senik bom legla in pridem čez tri dni nazaj, ko bo vse mirno, vse, pa prav vse!«

Zameglilo se ji je kakor od udarca in je križ potegnila:

»Hudoba motljiva, hudobna! Ti mene, Bog, varuj sence črnega! Tri dni sem prenesla, bom še šest noči in še sedmo!«

*
* * *

Polnoči je bilo minilo. Srednji je še sitnaril v motnem snu in klical zdaj uporno in hudobno klubujoče, zdaj plašno pro-

seče. Starejši se je bil vzdramil v motno bednost. Najmlajši je ležal še mirnejši nego prej. Niti ročice ni več premikal. Materine oči so bile tako polne spanja, da ni videla, kako je bila oljnica ugasnila in je polnil izbo le še odsvit snega pred nizkimi okni in blesk zvezdic visoko v mrtvem, mrzlem nebu nad bajto.

»Ne maram,« se je kremžil srednji in čez hip je klical:

»No, dajte, povejte pravljico, mati.«
Starejši je vprašal:

»Kaj pa tisto o romarju iz Lokovca, mati, ali jo znate?«

»Znam,« je odgovorila in se zibaje gnala na vogalu peči. Govorila je že dve uri, da ne bi spala in bi s sanjo davnih zgodob motila samo sebe in otroke: srednjega, da ne bi vpil, najstarejšega, ker ga je spoštovala, in je verjela, da pojde v šole in bo novo mašo bral, in najmlajšega, ker je bil tako strašno tih, da bi ga k sebi na prsi vzela, da bi lepše prešel most, ki je oster kot britev...

»Vstal je romar na pot, na božjo pot k Mariji na gori Višarjah. Težko je hodil, dolgo je šel, sam Bog mu je stopinje štel. Srečala je njega iz pekla hudoba, hudoba motljiva. »Oj, romar romarski. Kam greš, romar ti romasti?« »Na božjo pot, amen, k Mariji na goro Višarje.« O, ne hodi na goro, romar ti, romasti. Na gori zvonovi ne pojò, na gori ročice ne cvetò, na gori se same črne spake tepò.« Rekel je romar hudobi, hudobi motljivi: »Vstal sem daleč, sem težko šel, Bog mi je stopinje štel. Njegova le naj se volja zgodi, ne boš jih, amen, odštela hudoba ti, hudoba motljiva.« Šel je romar, prišel je na goro. Tam vsi zvonovi zvone, tam pred oltarjem vse sveče gore, sam Jezus je pred oltarjem stal, sveto mašo je bral, sveti učenik za vse te romarje žalostne, za vse te vicane matere, ki so duhovne pod srcem nosile, za duhovski stan zredile, da bi nebeške moči še meni to milost sprosile.«

Najstarejši se je nemirno zganil in rekel:

»Oh, mati. Ali sem le sanjal, ali pa je res, da je gospod nam rekel, za trdno obljubil, da pojdem v šolo, da jo bom pel?«

»Zatrdno je rekel,« je odvrnila, a glas se ji je utrnul, ko je hotela pristaviti upanja polno besedo in je mrmrala ubito.

»Saj jo boš pel, če bo božja volja, če prideš mimo hudobe.«

»Pridem.«

Ne pride, je videla mati. Prav pod vrhom se vrne in bo tisto uro obžaloval

do smrti. In na glas je rekla, ne da bi mislila, da jo sliši:

»Če bi jih speljale ne bi, pa jih, kakor so Štefajevoga in Lovrčevega in še tri.«

Otrok je zastrmel preplašen v njene besede in vzdihnil. Potem je legel in tajil jok, dokler ga ni znova objel spanec, ki je legel nanj, kakor do žalostni nad dušo romarsko...

Srednji pa je sitnaril:

»Še povejte, mati, povejte!«

Rekla je mati, je kakor pela:

»Plavaj, plavaj galejica, plavaj na zeleni breg. Tri leta sem te vozil galejica, nisem videl kraja domačega, nisem videl lica svojega. O ljubi domači breg, kaj bi te vprašal ubogi galjot. Kaj je novega pri nas doma? Ali je moj sin še živ, ali je še samska hči, kako se moji ženi godi?«

Prišel je na breg gospod Jezus sam. »Tvoja mlada hči se moži, tvoj sin bo jutri novo mašo pel, tvoja žena ima drugega moža.«

Pa je zajokal ubogi galjot:

»Kaj te prosim, prijatelj moj. Nesi moji hčeri ta prstan zlat, nesi mojemu sinu ta zlat cekin, moji ženi ta črn pečat. Tvoj mož v globokem morju leži! Plavaj, plavaj galejica, plavaj od brega nazaj. Plavajte, plavajte ribice, moje koščice boste glodale...«

Pesem se je utrgala stari materi sredi besede, bridko je občutila in je mrmrala:

»In kadar mene več ne bo, po kancelijah ga bodo gonili in po paražonih.«

A srednji je bil vsnul in ni sitnaril več. Potem je vstajalo jutro. Stara mati se je v hipni grozi sklonila čez najmlajšega. Z roko mu je šla čez gole in mokre komolčke in jo je bolelo v dno srca:

»Saj ga je tri dni samo nosila na prsih. Saj ne bo vedel, kaj je ljubezen in veselje, saj bo sirota pod solncem, da je večje ni bilo.«

In je molila v strašnem usmiljenju:

»Tebe Jezus slačijo, tebe s trnjem kronajo, tebe biriči gajzlajo...«

Nato pa je iskala, da bi bridkost svoje ljubezni prevpila; in je našla in je pela:

»Kdo bo dete moje previl? Kdo bo moje dete podojil? Jaz sem v grobu, tesno ležim. Moje prsi črvi pijo, v moje oči ogrei žro, mrzlo je moje srce, moje noge, moje roke.«

In stara mati je v mislih na mrtvo hčer in mater bolnega otroka dvignila roke in zaklicala:

Marija mati, saj si celo Sinu svojemu čitala, da je otroku mater vzela. Daj, iz groba naj seže Mica po tem sirotku, samo tri dni je pil pri njej. Naj seže in ga vzame k sebi!»

Zunaj je sinilo solnce. Stara mati se je stresla in zdramila iz omotične drema-vice, ki jo je bila obšla. Stara mati je vi-

dela. Najmlajše dete je bilo umrlo. Meliek smeli je kakor vonj materinega mleka ležal na voščenenem ličecu. Stara mati je križ cez lice potegnila, otrnila solzo in rekla:

»Marija mati, dobra gospa. Saj si dala, da je mati iz groba roko stegnila po otroku in ga podojila. Mati Marija, Tebi čast vekomaj. Amen«.

Japonske pesmi.

1.

Kjer v daljavi se Mikana
dviga v megli strmi breg,
dež neskončno pada, pada
in neskončno pada sneg.

Kakor dež neskončno pada
in ko sneg rosi z nebá,
je neskončna ta ljubezen
sredi mojega srcá.

2.

Starost je čuden, mračen gost,
ne maram je poznati,
z njo so Bolezen in Bridkost,
kaj bi mi takšni svati?
Napisal bom na svoje duri:
Ni me domá še ob tej uri.

3.

Kakšen čudež pa je to?
Cvet bolj od čiste snežinke bel,
ki je odpadel ravno zdaj
s črešnje, plava na vejo nazaj?
Stopil sem bliže in videl: samó
bel metulj je na veji visél.

Alojz Gradnik.

Glasba.

Spisal Milan Pugelj.

*
* *

Sneg, sam sneg, kamor se upro oči. Po strehah, po vrtilih, po drevju, po dvo-riščih, po okolici. Po cestah je sanenec in po njem drče sani, zvončkljajo konji, a debeli nedeljski voznik je zavil v lisast koc, v obrita lica je rdeč kakor puran, v zobeli pa drži dolgo viržinko.

Gospa Matilda je vsa prazniška. Na sebi ima belo bluzo in črno krilo, ki se je tesno oprijema. Njen sijaj povišuje bel predpasnik, na robu poln napihnjenega okrasja. Njeno lice je zdravo, rdeče in belo, a temnorjave oči begajo s predmeta na predmet in se v svoji iskrosti poredno utrinjajo.

Rožnata peč se za vrati udobno uveljavlja. Okoli sebe razširja prijazno toploto, ki vse predmete, žive in mrtve, prijetno in vabljivo oklepa. Miza je že belo

pregrnjena in na njej stoje krožniki, kozarci za pivo in vino, posoda z južnim sadjem in v visoki tenki vazji troje živordečih nageljnov. S stene gleda slika pokojnega moža. Miren je, resen, zamišljen nekam drugam in tega vsega, kar se godi v sobi, niti ne opazi. Zre približno proti oknu, nemara tudi skozi, toda brez cilja, ker nima namena gledati.

Tilda nagaja v kuhinji Urški in ravnokar silovito kriči, ker se Urška nad njo maščuje, jo tišči v kot in šegače. Zdaj prileti v kratkem krilu in na dolgih in tenkih nogah v sobo, vsa je zaripljena, vrže se na otomano, stoječo ob steni tik okna, oddihuje se in jadikuje: »Po zdravnika! Pomoč, pomoč! Srce mi je zmlinčila! Pomoč!«

»Malči! ukaže gospa. »Ti bomo pomagali s palico!«

»Gorje.« sika naprej Tilda. »Izdana sem! Ljudje, ki me obdajajo, so moji zakleti sovražniki.«

»Boš šla!« jo podi gospa in hčerka skoči spet dvakrat, trikrat s svojimi dolgimi nogami preko sobe in butne v spalnico.

Točno ob dvanajsti uri se oglasi v predsobi zvonec. Gospa vsa zardi, toda pride samo Jela, prijateljica Tildina, ki je danes tudi povabljen. Pet minut nato se oglasi zvonec vnovič. Zdaj je pravi tukaj, zunaj mrmra gospod Nikolin: Klobuk, palica, suknja — vse v redu. Robec je tu, treba je še sprave za cigare, potem ustnik — tako, tako. Kje gospa?

»Notri!« pokaže Urška in Nikolin potrkava.

»O, dober dan.« se smeja gospa Matilda, a hčerka vleče Jelo za seboj v sosednjo sobo in glasno šepeta: »Beživa, da naju ne začne učiti klavirja. Veš, ta ti takoj ukaže: Beri basovske note! Ges dur! Zapomni si!«

»Takoj bo vse gotovo.« se smeja gospa naprej, kroži prav okusno svoje rdeče ustnice, izpod katerih se svetijo beli zobje, z drobno, pa debelo roko na stol: »Tukaj-le sem Vam pripravila. Sem sedite.«

To je mesto na spodnjem koncu mize, torej častno mesto. Gospod Nikolin manje roke bolj iz navade kakor vsled mraza, odpne salonsko suknjo, katere ogli se povesijo h kolenom, poboža svežo gladko obstriženo teme in se pripravlja sestiti. Na nogah ima črne, skrbno polikane hlače, ki so pa proti gležnjem preveč ozke, posebno še radi tega, ker so stopala ozka in sorazmerno k postavi zelo dolga.

Gospod Nikolin stopi čisto k mizi, pripravi stol, prime obe hlačnici nad kolena, potegne ju kvišku in sede.

»To je pa cela razstava posode, kozarcev in pomaranč.« pravi z nasmehom in ves ploščati obraz mu preplavljata zadovoljnost in dobrohotnost.

»Ne bo nič posebnega.« se smeja gospa s svojim zvočnim in mladostnosvežim glasom. »Jaz znam samo tako, po meščansko, nič razkošno kakor pri pravi stari gospodi. Smo tako vzgojeni in taki ostanemo. Pri nas doma nismo bili ravno reveži, toda moj rajni oče je vselej potegnil cel kos mesa predse, ga zrezal na drobne koščke in potem smo ga jedli vsi iz ene skleda in krompir tudi. Le za juho smo imeli posebne krožnike.«

»Jaz sem s kmetov doma.« odvrne Nikolin. »Pri nas pa cela družina le eno rihto in eno lončeno skledo. A smo vseeno veliki, kaj?«

»Pa je bilo lepo. Praznike smo ločili posebno po tem, kaj smo jedli. O božiču na primer purana in potice, o Veliki noči potice, svinjino in pirhe, o pustu krofe in špehovko, o sv. Martinu gos, a na veliki petek alelujo, to so suhi repni olupki.«

»Pri nas je bila pa posebno v čisljih in le ob največjih praznikih na mizi govedina. Kajti kokoši, prascev, kozličev, tega vsega je bilo doma, toda goveje meso si mogel kupiti le v mestu.«

»Urška, Urška«, kliče gospa in odpre vrata. »Zdaj pa le prinesite. Ali naj grem pomagat?«

»Ni treba, bom že sama«, se moško odreže glas iz kuhinje.

»Tilda, Jela, pojdite sem, sedita za mizo in se vsedita dostojno!«

»Phhh«, siče iz spalnice Tilda in se plazi k mizi kakor mačka.

Vsi sedé in juha se kadí iz bele bučaste posode. Gospod Nikolin zajame prvi, za njim dekletí in zadnja gospa.

»Taki juhi se pravi riži-biži«, kima Nikolin, »izvrstna juhica!«

»Grahek, riž pa malo sira to imamo pri nas vsi radi.«

»Kaj pa ges dur?« se smeja Nikolin.

»Tisti ne je riži-biži«, reče Tilda in prskne v smeh. Tudi Jela se smeje in nazadnje še gospa.

Nato jejo svinjino, pečenko, kokoš in pijejo najprej pivo, potem vino. Tilda pije malo vina, a Jela ničesar ne, ker se ji zdi pivo pregrenko, a vino prekisló. Nabere ta si polne roke slaščic in se odpodita v sobo s klavirjem, kjer napleta Tilda na vso moč narodno pesem:

Poj'mo na Štajersko
gledat', kaj delajo ...

Gospa prigrizuje slaščice in rine li gospodu Nikolínu vse, kar je boljšega na mizi. Nazadnje gre k omari in prinese krožnik posebno dobrih cigar.

Gospodu Nikolínu je prav udobno. Vse jedi so okusne in se mu dobro prilagajo. Pivo je sveže, iskro vino zelo pitno in krepko. Objame ga zadovoljstvo, radost. Popravi se na stolu, vtakne v usta še troje ali četvero listov rdečega radiča, obriše se z belim robcem in reče: Prijetno je, gospa, imeti družbo.

Podjetno zamahne z glavo, iztegne nekam kvišku roko, a naenkrat jo položi v naročje, kakor bi se premislil. vzdahne in se zagleda z nagnjenim licem v krožnik.

»To je zaradi tega«, pravi gospa s prijetnim smeškom, »ker je človek družabno bitje.«

»Ah, ali jaz, gospa, razlika od vseh drugih, če hočete, izmeček. Sama klepljeva s palico po oddaljenih cestah v mestnem okolišu. Včasih najdeva vodico, samotno kakor midva, včasih lepo cvetko, včasih skrit tolmun.

»Ja,« meni gospa, »to je natanko tako, kakor je komu všeč. Eni so radi med ljudmi, drugi od njih beže.«

Gospod Nikolin pobledi, ustne se mu suše, osline jih dvakrat zapored z jezikom in govori naenkrat tako, kakor da ga to stane obilo truda.

»Meni se zdi, da tiči jedro v tem, ker ne obeša vsak na jezik srca kakor zvonca. Mnogi živimo z zaprtim srcem, ali to ne znači, da ga nimamo. Celo več ga imamo kakor drugi, ker smo rahločutnejši in se bojimo žalitev in poniževanja, ker tudi ne vemo, če bi mogli to prenesti.«

»Toda če vedno molčimo, ležemo kvečemu nekoč v grob s skrivnostjo v srcu, od katere nismo imeli sami ne drugi nič. Taka sebičnost je sama sebi v škodo.«

»Gospa«, vzklikne z drhtečim in povzdignjenim glasom Nikolin, »torej dovolite, da govorim.«

»Prosim, govorite, samo nekoliko tišje!«

»Najprej dovolite nekoliko zgodovine. Ko sem končal učenje na učiteljski, sem bil pri stricu na počitnicah. Ta stric je bil varuh Alenki, deklici sedemnajstih let, ki je že zgodaj zgubila starše, živela pri njem in isto leto na učiteljski maturirala. Bila je črna, suha, ali zelo prikupna, podjetna in predrzna. Rekla mi je: Ti, pobič, v teh krajih fantje vasujejo. Ko se stori trdna noč, prisloné lestvo k oknu, pa potrkajo. Ti spiš v pritličju jaz pa zadaj v prvem nadstropju. Če si zakaj, pa pride. Vidiš lestvo? Tam-le je! — Zdaj že razumem, takrat pa nisem. Sem mislil, to so besede. Drugi dan nisva prišla skupaj do večera. Hodila je kar svojo pot. Za hišo pa je rekla: Je lestva pretežka, kaj, revščina boječa! — Kaj bi pa stric dejal, sem se zagovarjal, če bi me videl z lesto na rami? — Kam bi pa svet prišel, je odvrnila Alenka, če bi vedno mislil: kaj pa če me zdajle kdo vidi? — Ná, figo pod nos za lahko noč. — To je kratkočasno in obenem skoro vse, kar sem doživel z ženskami.«

»Hahaha,« se smeje vdova, »v mladih letih smo bile tudi me bolj podjetne kakor naši moški vrstniki. To smo jih ravnale! Zakaj v gotovih časih je moški res štor, ne zamerite! Takih zgodb se človek z naslado spominja, za tisto pa, kar manjka do »vsega povedanega«, Vas ne sprašujem.«

Gospa je mirna, premišljena, prijetno razpoložena, a gospod Nikolin bled, nervozen, drlíteč in njegove ustne so suhe, kakor bi končaval štiridesetdanski post. Glavo drži po strani, zdaj se zagleda v svoj krožnik, zdaj v steklenico, zdaj v pomarančo, zdaj v gospo, ki čaka nadaljevanja.

»To ni bilo umestno,« zapreti važno s kazalcem Nikolin, »Nima repa ne glave.

»Ah,« zamahne gospa, »saj ne govorite na skupščini!«

»Hotel bi govoriti boljše, lepše, globlje kakor govornik na skupščini. Zakaj moja leta teko, a midva s palico po okoliči... Hočem izpiti polno kupo življenja!«

»Govorite kakor pisatelj. Kam hočete, kaj želite? Izpiti polno kupo življenja se pravi, biti ljubljenec kraljevske hčere, uživati največjo srečo, stati pod vislicami, videti vrvi, a isti hip slišati besedo pomilščjenja.«

»Dovolite mi, prosim Vas nujno, šalo na stran, zdaj, ah, ni čas zato. Morda drugič. Morda govorim prvič tako, kakor še nisem zlepa, kakor še nisem sploh govoril. Gospa Matilda —«

Nikolinov glas je naenkrat mehak, topeč se, prehajajoč skoro v jok. Dvigne desnico, iztegre jo preko ogla mize, njegov rokav sicer ni širok, toda dovolj, da se natakne na ročo pesode, ki stoji ravno tam še skoro polna neke rumene cimake. Nikolin sune, ne videč, kam se je nataknil, proti gospe, hoteč pebožati njeno lice ali morda iskajoč njeno debeljušno ročico, pesoda skoči naprej in omaka se pcedi nagloma iz nje v beli vdovin predpasnik.

»Ah!«

Gospod vzdihne presenečeno, hoče naglo ujeti pesodo, ki je že pod mizo, in pcedere dve steklenici s pivom, ki udarita, težki in okorni, ob polno in tanko steklenico vina. Steklenica se sesede, a curki vina švignejo po mizi, proti gospe in gospodu in cure naglo na tla. Oba skočita na noge.

»Urška, Urška«, kliče gospa in drži pred seboj poln predpasnik omake, ki se poceja skozi tkanino in kaplje na tla. Oprijemlje delikatno samo s palcema in kazalcema spodnji rob in molí kvišku mala in zajetna mazinca.

Tudi gospod je na nogah. V silni zadregi je, nekaj mrmra in gladi vino nazaj na sredo mize.

Tilda in Jela priletita kakor vihar in zaženetá divji krik: »Požarna bramba, društvo zoper nezgode, rešilni voz!«

»Kristuš nebeški,« vzklikne Urška, ki buši skozi druga vrata in vije roke. »Kdo je pa to naredil?«

»Cunje sem, cunje!«

»Halo, rešilna postaja!«

»Po hlačah imate tudi! Urška, zadaj odpi predpasnik in vrzi vse skupaj ven!«

»Tudi pri nas se je zgodila strašna stvar,« prične Tilda in odpre vrata v spalnico. »Tukaj, poglejte, vise na vrvi od postelje do zofe vsi medvedje, ki so se uprli svoji presvetli kraljici Tildi. Obsojeni so bili po paragrafu en milijon sedemstosedemnajstem, ki vsebuje punt. Obesila jih je kraljica lastnoročno!«

Nikolin se briše z robcem. Zdaj ni več bled, temveč rdeč kakor kuhan rak. Tiho se izmuzne v vežo, obleče suktnjo in se

pride poklonit. »Oprostite«, pravi, nisem nameraval. Hvala lepa za gostoljubje!«

»Kam bežite«, vpraša gospa, toda on že cdhaja. Ali je res že odšel? Res. Zamisli se in doda: »No, zbogom!«

* * *

Čez teden dni odpove Nikolin pri vdovi klavirske ure. Z njegovo palico sta spet sama. Klepljeta po oddaljenih okoliških cestah in iščeta samotno drevo, samotno cvetko in skrit tolmun ki ima tudi zdaj pod ledom polno dno sočnega podvodnega zelenja.

† Branko Jeglič.

Kadar umrje mlad nadarjen človek, je človeku neizmerno težje pri srcu kot če vidi smrt moža, ki je imel že polovico življenja za seboj in se je njegova moč že nagibala h koncu. Vedno spremlja člo-

veka misel, kaj bi bil lahko naredil, če bi ostal pri življenju. Kadar si ga srečal na cesti, kadar si govoril z njim in ti je z blestečimi očmi govoril o načrtih, si bil morda razmišljen in nisi pogledal globlje vanj; čudno je, dejal bi: tragično je, da na mladega človeka opozori šele smrt.

Eden izmed teh je bil pokojni Branko Jeglič, nadarjen, delaven, poln ljubezni do svoje domovine in do lepote, a moral je leči v prerani grob. Ko je končal real-

ko, je bival o počitnicah na Gorenjskem, zbolel za krvavo grižo in umrl dne 5. septembra 1920.

Rodil se je dne 17. febr. 1903. leta v Gorici. Stari oče Andrej Jeglič je bil v vrstah narodnih prvoboriteljev na Goriškem. Njegov oče je služboval v Gorici kot državni pravdnik, njegova mati je iz Kaučičeve rodbine na Kornu, vnukinja poslanca Matije Doljaka iz Solkana. Med vojno je moral mladi Branko iti iz Gorice na realko v Gradec, pozneje v Trst. Silno je ljubil svojo Gorico, največje njegovo veselje je bilo, če je mogel bivati v nji, z nepopisno ljubeznijo je opisoval te kraje.

Vojno življenje in resno razmišljanje je Branka čudovito izbrusilo. Dr. Lah je pisal v »Preporodu«, da je bil preresen za svoja leta, poleg tega pa idealen in naiven kot otrok. Naglo je mislil, pisal in hodil. Bil je človek volje, silno se je obvladal.

Med svojimi sošolci je bil ustanovil literarni krožek »Kres« in dijaško glasilo istega imena, oboje je zamrlo z njegovo smrtjo.

Pisal je pesmi in črtice, prevajal je novelice za vse liste, tudi v »Zvonček« je pisal. Prevedel je tudi par iger iz francoščine; izbira teh del je pričala o njegovem zdravem okusu.

Tudi z glasbo se je bavil. Dr. Stelč piše v »Dom in Svetu«: »Večkrat mi je pravil, kako se mu zdi, da je v muziki njegovo pravo polje in da je našel iz svojega razmerja do nje celo vrsto pesniških motivov in slik, ki jih je skušal obdelati v verzih.«

In kaj naj rečemo o vrednosti njegovih del? Mlada so in to ne more biti liba, naivna nekoliko, a pristrčna, pisana z lju-

beznijo do motiva in do umetnosti. Če berete »Ančko« ali »Očka Mateja«, ki smo ju z veseljem priobčili, ker je v njih kos naše prestane bolesti, morate priznati, da je imel rajni Branko bistro oko in čuteče srce.

Škoda ga je bilo. Nam ga je toliko bolj žal, ker vidimo, kako je ljubil naše kraje in naše ljudi. Teh par vrstic naj mu bo v pozdrav od nas, ki ljubimo in se spominjamo vsakega, ki nas ljubi in se nas spominja.

Dva cerkljanska umetnika.

Spisal Stanko Stanič.

Ko govorimo o kulturnih delavcih naše dežele, posebno naših hribov, bi pač ne smeli pozabiti dveh imen: Raspet in Štravs. O teh velja in ne velja istočasno Gregorčičev izrek: »Mati kmečka jih zibala, iz kmečkih so izšli domov«. Izrek velja, ker oba ta dva je kmečka mati res zibala, v drugem zmislu pa izrek zopet ne velja, kajti oba nista nikdar zapustila kmečkih domov. Ostala sta oba, kot otroka, kot mladeniča in kot umetnika, doma. Njuna temeljna izobrazba je bila cerkljanska ljudska šola. Saj niti nobenega tujega jezika nista obvladala, čeravno se je prvi podpisoval pod slike: pinsit l. Raspet. Zato pa bo moral vsakdo, ki bo njune izdelke ogledoval, izdihniti: »Kaj bi bila šele ustvarila, ko bi bila svet videla!« Gotovo bi bila postala umetnika velikega slovesa.

Obiskovala pa sta vendarle neko slikarsko in podobarško akademijo, ki se je raztezala od Poljan do Idrije. Glavni učitelji te domače akademije so bili poljanski Šubici in idrijski Tavčar s svojimi šolami. Poljanska dolina, cerkljanska kotlina in idrijski kot, to so klasična tla slovenskega ljudskega slikarstva in podobarstva, iz katerih sta izrastla naša dva umetnika.

Vsa ta šola je kot nalašč zastopana »en muniatur« (v malem) v cerkljanski cerkvi sv. Jerneja: Njihovi fantastični predniki z oltarjem na čigar nastavku se vspenjajo duše v vicalih iz plamenečega ognja proti Kristusu na križu; stari mojster Šubic s sliko sv. Treh kraljev na vrhu glavnega oltarja; Štravs z glavnim oltarjem samim; mladi Pavel Šubic z žalostno Materjo Božjo in še več drugih.

V tem domačem umetniškem krogu je pa Raspet, o katerem bomo spregovorili najprej, poleg Šubičev morda najspretnejši predstavnik njihovega umetniškega stremljenja. Kot takega ga lahko zaznamujemo zato, ker se je skušal udeležiti — in to precej spretno — kot podobar in kot slikar na platno in na sveži omet.

Jakob Raspet je bil rojen v Cerknem dne 13. julija 1863., kot sin gostačev Antona in Marije Florijančič. Njegov oče je bil mizar in kolar obenem. Mladi Raspet je gotovo že v očetovi delavnici dobil prvo pobudo do podobarstva. Da je imel do tega res veselje, sklepamo iz dejstva, da je še kot deček zapustil očeta mizarja in se je šel učiti podobarstva in slikarstva k znanemu mojstru Tavčarju v Idrijo. Tu se je pozneje poročil in odprl lastno delavnico. Kako se je znal hitro uveljaviti priča dejstvo, da je Raspetov rojak in prijatelj dekan Jeram njemu izročil izvršitev novega glavnega oltarja za farno cerkev sv. Ane v Cerknem, ko umetnik še ni dovršil tridesetega leta. Bilo je to leta 1865. in leto pozneje je že stal velikanski oltar, kot ga vidimo danes. Razen klasične slike sv. Ane, katere je delo laških umetnikov iz Benetk, je vse delo od vrha do tal Raspetovo. Oltarjeva višina se dviga do visokega prezbiterjevega oboka in izpolnjuje za malo manj kot en meter celo širino prezbiterija. Oltar je umetniško zamišljen in tudi arhitektonično precej dobro izpeljan. Delimo ga lahko v tri dele; menza s tabernakljem in ekspozitorijem tvori nekako pritličje oltarja ali v cerkvenem zmišlu oltar sam, potem se dviga nekako prvo nadstropje oltarja z glavno sliko sv. Ane v sredi. Drugo nadstropje ali vrhni nastavek nosi šestero marmoriranih stebrov. Vrhni nastavek sam pa lepo završuje oltar in lično obkroža Raspetovo sliko sv. Frančiška Ksaverja. Ob tabernaklju molita dva angela, nad tabernakljem se razpenja v obliki kupole streha ekspozitorija. Med tremi desnimi in tremi levimi stebri stojita v isti višini sv. Boštjan in sv. Rok v naravni velikosti. Posebne pažnje je vreden sveti Boštjan, ki je gotovo Raspetovo najlepše delo. Vidimo ga dostojno razgaličenega in privezanega za drevo; leva roka je zvezana za deblo nad glavo, dve sovražni pušici sta ga že zadeli, ena v nogo, druga v levo prsno stran. Telo je vsaj v glavnem anatomsko pravilno izdelano. Pra-

vijo, da je bil Raspet na tega sv. Boštjana posebno ponosen. Pa tudi z vso pravico, kip je res lep. Ob robu vrhnege nastavka se nahajata dve svetnici, da ne omenimo različnih angelov, obe sta prav ljubko izdelani. Seveda je ves oltar okusno dekoriran s plastičnimi okraski, a ne tako, da bi bil preobložen. Ima pa oltar tudi svojo vdolbino v sredi, takozvani tron s skupino sv. Joahima, sv. Ane, in njune hčerke Marije. Ta skupina je pokrita s prej imenovano sliko sv. Ane, ki se pa lahko odmakne, da pride do veljave notranja skupina ali tron. Ta skupina je pa naravnost kričeča in se zelo razlikuje od ostalega oltarja, je pravo domače rokodelsko delo, v katerem še te-

Oltar sv. Ane v Cerknem.

lesna razmerja niso zadeta. Vsak resen opazovalec bo dvomil, ali je to delo izšlo iz rok istega mojstra, kakor oltar. In res nas ustno izročilo v tem potrjuje. Na sv. Ano leta 1866., ko je bil oltar blagoslovljen, ta skupina še ni bila izvršena, do delal jo je pod Raspetovim imenom njegov pomočnik Dežela iz Idrije, ki je pozneje tudi na svojo roko veliko delal.

Od ostalih del tega Raspeta krasita cerkev sv. Ane tudi še dva stranska oltarja, v cerkvi Zakrižem so pa vsi trije oltarji njegoví. V ostalem se je Raspet udeleževal kot podobar menda le še v Idriji in v Črnem vrhu.

Besedo zase pa zasluži Raspet tudi še kot slikar. Manjka mu sicer originalnosti, vendar pa mu gre kot kopistusamouku vsa čast. Tako ličnih kopij, kot so njegove, je malo videti po naših cerkvah. Izvirna bo baje samo skupina, ki jo je naslikal za vrhni nastavek glavnega oltarja v Cerknem: Franc Ksaver krščuje Indijance. Sliki tehnično ni kaj oporekati, a manjka ji notranjega življenja. Drugih njegovih slik poznamo vse polno. Najbrže so vse kopije, čeravno so morda naslikane le po spominu, kažejo pa vendar precejšnje dovršenost. Tako oltarne slike sv. Andreja, sv. Antona, pušč. in Antona Padovanskega Zakrižem, sv. Tomaža v No-

Sveti Boštjan.

vakih, sv. Pavla na Straži itd. Srce Jezusovo in Srce Marijino je dvakrat slikal, enkrat na platno za Cerkno, enkrat na les za Zakriž. Bil je torej Raspet eden prvih slikarjev Srca Jezusovega. Vse to je bilo namreč narejeno okoli leta 1870.

Zdi se, da je bil Raspet večji slikar nego podobar. O tem nas posebno priporočujeta obe oltarni sliki v stranskih oltarjih v cerkljanski cerkvi. Prva predstavlja smrt sv. Jožefa, druga pa smrt sv. Štefana. Sliki sta v primeri z drugimi slikami po cerkvah na deželi po svoji lepoti nenavadni. Pri prvi sliki operira celo z

svetlobnimi efekti, ki prihajajo od sveče, ki jo drži Marija ob Jožefovi smrtni postelji. In vsakdo, ki bi mojstra ne poznal, bi obe sliki — čeravno sta najbrž le kopiji — prisodil kakemu laškemu slikarju, ki se je učil pri laških mojstrih, kar je neka komisija, ki ni opazila podpis, tudi ugotovila. Rasketove so tudi v cerkvi sv. Ane vse tiste slike na les v obliki medaljona, ki krasijo spovednice.

Vse njegove slike so gladke in svetle v umerjenih barvah z municijoznostjo izvršene, ki še danes pričujejo, da je njih mojster znal barve dobro pripraviti, kajti še sedaj so nekatere take, kot bi bile včeraj izvršene.

Manj srečen pa je bil Rasket s slikanjem na »fresco«. Prave sodbe si sicer ne moremo ustvariti, ker je pročelje farne cerkve svete Ane preveč kvarjeno: pa če je bil on tisti, ki je slikal prezbiterij Zakrižem, moremo sklepati, da se je na tem polju le poskušal, a uveljavil se ni.

V zasebnem življenju je bil Rasket nesrečen. Poročil se je z Idričanko. Ženo se nista razumela, zato se je sam preselil v Cerkno, a se je kmalu zopet povrnil v Idrijo. Izgubil je veselje do dela in se je začel zanemarjati. Siromaštvo je vedno bolj pogosto trkalo na duri. In obubožanega, duševno potrtega moža je občina oddala v tržaško hiralnico, kjer je, še ne petdeset let star, kmalu izhiral ter dal slovo umetnosti in življenju. Mož, ki je nekoč toliko veselja kazal do umetnosti, počiva na tržaškem pokopališču sv. Ane, kateri na čast je v Cerknem postavil svoje najlepše delo.

Pač si ni mislil, da bo v hiralnici umiral, tedaj, ko je v cvetu svoje moči izvrševal božji grob v Cerknem. Bilo je namreč na veliko sredo, ko so komaj dodelani božji grob postavljali v cerkvi. V zadnjem trenutku je prinesel Rasket naravnost iz delavnice sliko križanega Kristusa. Navzoči kurat Selak ga opomni s smehom, da ima njegov Kristus glavo na levo nagnjeno. Zadrega za umetnika je bila velika, pa kako se je odrezal? »Danes je šele velika sredo, do velikega petka moj Kristus glavo še lahko trikrat obrne!«

* * *

Drugi znameniti domači umetnik se je rodil 3. marca leta 1843. Bil je torej Jožef Štravs eno desetletje mlajši od Raspeta. Tudi on se je kot komaj odrasli deček učil podobarstva pri mojstru Tavčarju v Idriji, pri katerem je tudi potem ostal skozi več

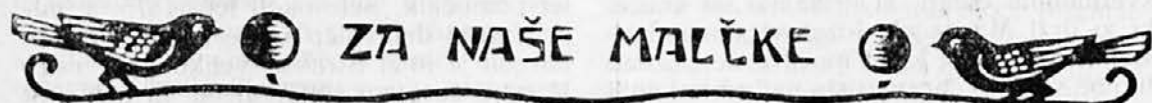
let pomočnik. Šele okoli leta 1875, je odprl lastno delavnico v Cerknem. Dela in naročil je imel Štravs veliko več nego Rasket, čeravno slikar ni bil in tudi kot podobar Rasketa ni dosegal. Štravs je namreč tudi po Kranjskem posebno na Dolenjskem imel veliko naročil. In kakor se je Rasket izkazal s svojim glavnim delom v Cerknem pri sv. Ani, tako se je izkazal Štravs pri sv. Jerneju. Njegovo poglavitno delo je glavni oltar pri sv. Jerneju v Cerknem. Oltar sam je lično delo, čeravno je brez umetniških ambicij. Pohvaliti ga je v tem, da tudi on oltarnih kipov ni skazil, ampak je delo vsaj tehnično dobro. Res lepa sta pa oba angela na vrhu stranskih stebrov, ki klečita s sklenjenimi rokami in s pogledom vrtim v niže stoječi tabernakelj. V isti cerkvi je izvršil tudi še dva stranska oltarja. Na cerkljanskem krasijo njegovi oltarji cerkve sv. Pavla na Straži in sv. Ivana v Šebreljah in cerkev v Otaležu. Čerakveni oltar v Labinjah je njegovo zadnje delo. Dognano je tudi, da je bil več časa zaposlen s podobarskim delom v Mokronogu, Škocijanu in št. Jerneju na Dolenjskem. Nekateri domačini trdijo, da je imel naročila celo na Hrvaškem.

Štravs je bil duhovit mož, a počasen delavec. Bil je pa zelo vesten, tudi če je imel očitno izgubo, ni dal dela iz rok, dokler ni bilo vse po njegovih mislih. Kakor Rasket je tudi njeга z naročili najbolj podpiral rojak dekan Jeram. Ko je dekan prišel nekoč k njemu opominjat ga, da se pogodbeni rok za izvršitev glavnega oltarja pri sv. Jerneju bliža koncu ter je stopivši v njegovo delavnico rekel: »Jože, sv. Jurij je tu, kje je pa tvoj oltar?« se mu je Štravs odrezal: »Kar sem živ, sem zmeraj mislil, da ste Vi Jožef in ne Jurij!«

Proti koncu svojega življenja je postal otožen. Bil je brez denarja. S fotografiranjem, katerega se je nazadnje z vso resnobo oprijel, je imel več izgube nego dobička, tako, da še izrati na karte, kar je bila njegova posebna strast, ni mogel več. Učence je pa do zadnjega imel v svoji delavnici. Njegov učenec Fr. Peternelj je pozneje izvršil za domačo farno cerkev okvirje novega križevega pota.

Štravs je ostal neoženjen do smrti. Umrl je zapuščen v Cerknem, dne 2. febr. 1902, za vodenico in zastrupljenjem krvi pri mešanju barv.

Z njim pa ni umrla cerkljanska umetnost, ona živi še danes v modernih otrocih starih dedov.

Vila češe ženo.

Hrvatska narodna pripovedka.

Bil je vdovec, ki je imel edinega sina; ta vdovec je vzel neko vdovo za ženo, ki je imela tudi enega sina. Ko sta bila poročena, sta prevdarila, katere živali bo pasel vsak izmed njunih sinčkov.

Žena je dejala: »Moj sin naj pase krave, tvoj pa voli«.

Tako se je zgodilo. Mati je dala njenemu sinu polne žepe kruha in sira, drugemu pa samo skorje, ki jih je odrezala od kruha svojega sina.

Pastorek je pasel tedaj voli in ne prestando jokal. Naenkrat ga je vprašal neki vol: »Kaj ti je, moj ljubi, mali pastirček, da vedno tako zelo jokaš?«

Pastirček je odgovoril: »Kako ne bi jokal, ko sem vedno lačen, doma ne dobim jesti nič drugega kot skorje od bratovega kruha, te pojem«.

Nato je dejal vol: »Če si lačen, odvij moj desni rog, v njem boš našel dovolj jedi in pijače«.

To je storil. Čez nekaj dni je bil že bolj rejen kot njegov polbrat.

Mačeha je šla za njim in videla, kako se godi. Nato se je naredila bolno in je dejala, da bo umrla, če ne bo jedla volovjih jeter.

Tedaj je pastir zopet jokal in vol ga je znova vprašal: »Kaj ti je pa zdaj? Zakaj si znova žalosten?«

On je odgovoril: »Kako bi ne bil žalosten, ko pride mesar pote in te bo ubil«.

Vol je dejal: »Kadar pride, postavi se na vrata ograje in kakor pridem jaz, skoči mi na hrbet«.

To je deček tudi storil in en sam večer ga je donesel tako daleč, da bi imel sto let hoda nazaj.

Vol mu je dejal: »Bojeval se bom z nekim debelim volom, ta me ne bo ubil; toda potem se bom bojeval z nekim suhim volom, in ta me bo ubil. Nato vzemi oba moja roga, toda v levega ne smeš pogledati prej kot prideš domov«.

Deček pa ni mogel prestati, da ne bi pogledal v levi rog: ko je prišel na neki most, je sedel, odprl levi rog in pogledal vanj. Iz roga pa je planilo toliko živine, da jo je bilo groza videti. Nato je začel pastir zopet jokati.

Pod mostom pa so bile vile, ena iz-

med njih se je prikazala in ga vprašala, kaj mu je in zakaj joče. Ta je povedal, vila mu je dejala, da mu bo pomagala spraviti živino nazaj v rog, če ji dovoli, da bo prvo noč po njegovi poroki česala njegovo ženo.

On si je mislil, Bog ve, če se bom kdaj poročil, za to je dovolil. Nato je spravila vila živino zopet nazaj v rog.

Šel je dalje in prišel domov. Tam je našel samo očeta, hiša je bila popolnoma razpadla.

Prosil je očeta za prenočišče in ta mu je odgovoril: »Nič drugega nimam kot ta kot, če si s tem zadovoljen«.

Deček je dejal, da je zadovoljen in se je dal spoznati ter je dejal očetu, naj gre do kralja in naj ga vpraša, če mu dá svoj hčer za ženo.

Stari se ni upal iti h kralju, šel je samo do grajske veže in tam je obstal.

Nato se je vrnil in dejal: »Ah, moj sin, ne dobiš je«.

Sin pa je vedel vse, samo da je v rog pogledal, zato je dejal: »Vi niste bili pri kralju, pojte k njemu«.

Stari je šel zopet, to pot v kuhinjo, kjer je dobil jesti.

Sin pa je opazil to znova in oče je moral v tretjič iti.

Kralj mu je dejal: »Kadar bo imel tvoj sin grad, kot ga imam jaz, tedaj jo bo dobil«.

Deček je pogledal v svoj rog, v njem je našel grad, ki je bil lepši kot kraljev.

Kralj mu še vedno ni hotel dati hčere in je dejal, da naj pride tedaj, ko bo imei toliko živine kot kralj.

Deček je odprl levi rog in imel je več živine kot kralj.

Naslednje jutro je zapregel, da je peljal kraljevo hčer k poroki.

Po poroki se je vršila pojedina. Naslednje jutro je prišla vila, da bi česala njegovo ženo, kot ji je bil obljubil. Svoji ženi je dejal, da naj bo mirna.

V sobi pa je bila v nekem kotu pajčevina, v pajčevini so ležale tri kruhove skorjice, ki so govorile: »Če si od Boga, pojdi k Bogu, če si od vruga, pojdi k vragu!«

Vila je počesala ženo in izginila.

Iz naše književnosti.

iz knjige Otona Župančiča: „V zarje Vidove“.

Zemljevid.

Čigava Indija? Komu Bagdad?
Kdo strelja naj, obeša v Teherani?
Kdo nadzoruj moritve po Balkani?
Kam z zlatim ključem carigrajskih vrat?

Razpregel zemljevid je diplomat:
tovore nosijo vsi oceani,
zaklade si grmadijo pristani —
komu zemljé in morja blagodat?

I jaz razganem pred seboj popirje:
glej — rodna zemlja, naša draga prst!
Ko drugi grabijo vse dalje, širje,

boš rod, ki bivaš tod, boš v duši čvrst?
O, kaj bo z vami, vi mejniki štirje,
Celovec, Maribor, Gorica, Trst? ...

Vprašanje.

Kdo si, ki rad bi kupil narod moj?
S čim si prišel za duše barantát?
O siromak, da vidiš naš zaklad,
razdri bi šotor, bežal še nocoj.

Kdo si, ki vodil rad bi narod moj?
Li naskrivaj si kdaj izprašal vest?
Si našel, da do zadnjega si zvest?
Če nisi, skleni roke nad seboj.

In ti, ki rad bi pel nam: Narod moj! —
si že izmeril njega globokost?
Občutil pevcev davnih dni modrost?
Preplehek nam, piščalkar, spev je tvoj. —

Veš, kaj je dolgih, težkih tisoč let?
Veš, kaj izsanjal v njih je kralj Matjaž?
Moj narod moder je kot kralj Matjaž,
moj narod star je težkih tisoč let!

Belokranjska deklica.

Mlado brezje v mesečini,
sredi jase konji belci
in na konjih tihe vile,
a naročju vsaka dete.

Vsaka poje uspavanko,
vsaka dete svoje teši:
»Bore sinko nerojeni,
spavaj mi na mehkih nedrih.«

Gola deca nebogljena,
nerojena, nespočeta,
plakajo po majkah svojih:
bela vila nima mleka. —

Joj, moj dragi je za morjem,
bogve komu pesmi peva,
jaz slonim pa na podboju
brez vretena in povesma ...

Mrtva nevesta

»Hčerka, hčerka, ti je hudó
po materi, po očetu?« —
Tiho, tiho je pod zemljó.

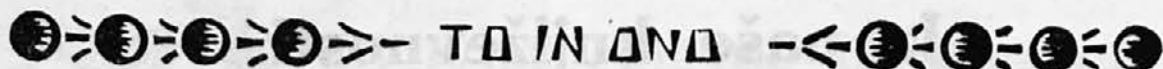
»Sestra, sestrica, ti je težkó
za brati, za sestrami?« —
Tiho, tiho je v jami.

»Čuj, nevesta, dragi sem tvoj.
iščem ljubezni po svetu ...«
V grobu je vzdihnilo: »Joj, prejoj!« ...

Gledam ...

Gledam brezo, smreko in hrast,
tiho zamišljene v svojo rast,
večno zamaknjene v neba dih —
kakor da sem sam izmed njih ...

Gledam deklé, ženó, možá,
kam drvi to, kam se pehá?
Nem mimo njih gre neba dih —
kakor da sem sam izmed njih ...

Književnost in umetnost.

Vpodabljaljoča umetnost. Da se med najširšimi krogi pospeši umetnostno-zgodovinski študij umetnostne zgodovine na Slovenskem, in se kar najbolj razširi umevanje umetnosti in nje zgodovine, se je po inicijativi vseučiliškega docenta dr. Izidorja Cankarja zasnovovalo in se v najkrajšem času v Ljubljani ustanovi Umetnostno-zgodovinsko društvo z nalogo, da izdaja umetnostno-zgodovinski časopis, prireja predavanja o umetnosti in nje zgodovini ter da po možnosti gmotno podpira delo, namenjeno proučevanju umetnostne zgodovine. To seveda docela nepolitično, zgolj znanstveno-prosvetno društvo, bo pristopno vsakomur, kdor se količkaj zanima za slovensko umetnost. Ni dvoma, da mu bodo slovenski naobraženci spriča njega splošno-kulturne pomembnosti naklonili moralno in gmotno podporo s prav tako vnemo, kot so doslej podprli vsako tako prizadevanje. Vlada je dejansko potrebnost takega društva priznala s tem, da mu je z jamčila primerno gmotno podporo.

v katerih je kartografično označeno vse, kar se tiče administrativne razporedbe, narodnosti, analfabetizma, podnebja, favne itd.

Knjigo je sestavil profesor K. Errera na podlagi zapiskov, katere je zapustil znani dr. Cesare Battisti.

In v tej knjigi stoji zapisano v poglavju: »Kultura - šole - analfabetizem« to-le: »Medtem ko so Hrvati v elementarnem pouku svoje mladine za Italijani jako zaostali, so Slovenci naredili v tem oziru veličastni napredek in sicer na tak način, da so dosegli Italiiane. (Gli Sloveni hanno in cio — sotto il punto di vista dell'istruzione elementare — fatto grandissimi progressi, in modo da aver quasi raggiunto gli Italiani.) «Quasi» — skoro sem namenoma izpustil v pre-stavi, ker ne odgovorja zgodovinskemu dejstvu.

Če se ozremo na karto X. v omenjeni knjigi z naslovom »Analfabetismo« da vidimo, katera je tista zemlja, na kateri prebiva rod, ki ima manj kot 10 odstotkov analfabetov, bomo s ponosom pred celim svetom s to karto dokazali: Ta zemlja je slovenska, in ta rod je slovenski! Srečna zemlja! Srečen rod!

M.

Drobiž.

»SLOVENCIS SO VELIČASTNO NAPREDOVALI.«
(Gli Sloveni hanno fatto grandissimi progressi.)

Ko so prišli sredi meseca novembra 1918. Italijani v naše starodavno ilirsko Primorje, so pisali italijanski listi, da smo mi — massa incolta (ljadstvo brez izobrazbe). Žaljen je bil s tem naš narod in oblaten pred kulturnim svetom. Pa mi smo molčali, ker smo morali.

Ni pa trajalo dolgo, in potegnil je že drugi veter v šumi italijanskih listov. Pisali so, da je Slovenec rojen jezikoznanec — Sloveno e nato polyglotta.

Še malo pozneje, ko so namreč prišli italijanski častniki v ožjo dotiko z našim kmetom, so se pa čudili, da zna naš kmet pisati in brati, da je tako izobražen, izšolan ter da je celo podkovan v vseh ožjih in širših političnih vprašanjih....

V jeseni lanskega leta pa je izšla italijanska knjiga: »La Venezia Giulia«, katero je izdal geografski zavod De Agostini v Novari. Zraven geografsko-statističnih podatkov o ozemlju sedanje julijske Benečije in nekaterih krajskih slik, ima še različne zemljevide o tem ozemlju,

Narodno blago.

OD LUŠTNEGA POB'ČA.

(Žaga).

1.

Kajb' pobič vesel ne bil,
ker sem pri sveti maši bil!
ker sem pri sveti maši bil!

2.

Jaz bom pa jutri zgodaj vstav
in pak se bom na pot podav
in Ježša za tovarša zbrav!

3.

Jaz sem videl Jezusa
in Njega mater žalostno
in Njega mater žalostno.

4.

Jaz sem videl kelih zlat,
notri je bla sveta Rešnja kri.
Češčena si Marija Ti!

Zapisal Aloiz Filipič.

Vsebina sedme številke:

Leposlovni članki:

Vampir. Povest. Spisal dr. Fr. Detela.

Stara Tolminka pa njeni vnuki. Spisal Ivo Pregelj.

Glasba. Spisal Milan Pugelj.

Znanstveni članki:

† Branko Jeglič (s sliko).

Dva cerkljanska umetnika (z 2. slikama). Spisal Stanko Stanič.

Pesmi:

Bratu. (Joža Lovrenčič.)

Japonske pesmi. (Alojz Gradnik.)

Za naše malčke:

Vila češe ženo. (Hrvatska narodna pripovedka.)

Iz naše književnosti: Iz knjige Otona Župančiča »V Zarje Vidove«: Zemljevid, Vprašanje, Belokranjska deklica, Mrtva nevesta, Gledam...

To in ono:

Književnost in umetnost: Vpodablajoča umetnost.

Drobiž: Slovenci so veličastno napredovali.

Narodno blago. Od luštnega pobča.

MLADIKA izhaja dne 15. in 30. vsakega meseca. Izdaja jo Katoliško Tiskovno Društvo v Gorici. Stane na leto 16 L, pol leta 8 L, četrletno 4 L. Denar se pošlje naprej. Posamezne številke po 1 L. Za inozemstvo, tudi za Jugoslavijo, stane 20 L. letno. — Uredništvo in uprava je v ulici Carducci 4. — Urejuje: FRANCE BEVK.

Listnica uredništva. Naj oprostite oni sotrudniki, katerih prispevke še nismo mogli uvrstiti v list. Kar je že stavljena, pride prihodnjič na vrsto. — Vsi oni gospodje, ki bi si želeli v listu več poučnega, jedrovitega, naj nam pošiljajo tozadevno na kratko in dobro obdelano gradivo. Uredništvo se bo oziralo potem tudi na to stran in list bo izvrševal v polni meri svojo nalogo. Jasno pa je, da ne bomo priobčevali člankov, ki po svoji vsebini in po svoji obdelavi spadajo bolj v »Goriško Stražo« ali kak drugi list.

Listnica uprave. Razni naročniki naročujejo tudi lanski letnik, s katerim pa ne moremo postreči, ker smo tiskali le omejeno število izvodov. Na razpolago imamo samo še nekaj števil.

Kdor ni poravnal naročnino za drugo četrtletje, naj to stori takoj, da mu pošljemo to številko; sicer smo ustavili list vsem onim, ki niso poravnali naročnino.

Nove knjige.

ITALIJANSKE KNJIŽEVNE NOVOSTI.

Leposlovje:

Maria Messina: La casa nel vicolo, romanzo, Milano, Treves 1921, L. 7. (»Tragičen, neskončno tragičen roman, kot pusto in neplodno življenje«.)

Giovanni Banfi: Piccole tragedie, novelle, Milano, Treves, 1921. (Med njimi je novella »Prva

ljubezen«, ena najboljših novel, kar jih je bilo zadnje čase spisanih.)

Tomaseo Monicelli: Le novelle del mio paese in Crepuscolo, Roma, Mondadori, 1921, L. 7.

Virgilio Bondonio: I tre delitti di Barbablù, romanzo, Livorno, 1921, L. 7.

Kritika in literarna zgodovina:

G. Mangeri: Il Petrarca e S. Girolamo. Catania, 1920, L. 2.50.

Angelo Ottolini: Bibliografia Fascioliana, Firenze, Battistelli, 1921.

Umetnostna zgodovina:

A. Spadini: Sedici tavole, con prefazione di Ugo Ojetti, Roma 1920, L. 20.

Regio Buscaroli: L'arte e la rivoluzione, Imola, Baroncini, 1920.

Guido Marusig: Gli artisti Italiani del Libro, Milano, 1920, L. 15.

Politika:

Dr. Grabmayer: La passione del Tirolo innanzi all'annessione. (To delo je prevedeno iz nemščine.) Milano, Vallardi, 1920, L. 5.

Tolomei E.: Un libro di scienze? Da Grabmayer a Credaro. Trento, 1921.

Mnogo prevodov je tudi izšlo zadnji mesec, posebno iz ruščine in angleščine.

Novih listov je pričelo izhajati v Italiji zadnji mesec 22. Med temi se pečajo z umetnostjo: L'ANSIA (v Girenti), LA FIACCOLA (v Trstu), FIACCOLA AZZURA (Verona), LE FONTI (Rim), L'OFFERTA (Milano), RESURGO (Bologna), ROMA (v Rimu), IL VARO (Rosano).

„Čevljarska zadruga“ v Mirnu pri Gorici

izdeluje

lične in trpežne čevlje za vsak stan.

Prodaja na drobno in veliko naravnost iz tovarne v M I R N U,
 ter v lastnih prodajalnah

Varstvena znamka.

V GORICI,
 CORSO VERDI 32.

V TRSTU
 VIA RETTORI I.

Edino domače
 podjetje te stroke.

Stalne tovarniške
 :: C E N E ::

Goriška zveza gospodarskih zadrug in društev v Gorici

registrovana zadruga z omejeno zavezo

v Gorici, Corso Verdi 32,
 I. nadstr.,

praduje vsak delavnik od 8. do 14:
 stranke se sprejemajo le do poldneva.

Andrej Mavrič, krojač in
 trgovec v Gorici, Gosposka ulica 11 (Via Carducci),
 se najtopleje priporoča slav. občinstvu v
 mestu in na deželi, posebno pa preč. du-
 hovščini, za obila naročila, katere izvršuje
 točno in po znižanih cenah. — — —

Knjigarna Kat. Tisk. Društva priporoča

veliko izbero najnovejših slovenskih lepo-
 slovni in molitvenih knjig.

Zaloga rožnih vencev, svetinj, nabožnih
 podob, ter podob.

Pisarniške potrebščine.

Izvršijo se po naročilu naročila knjig
 iz Dunaja in Nemčije.

Na razgledu.

Pred volitvami. — Fašisti
 na delu. — Naše naloge. — Ve-
 like stavke na Angleškem. —
 Rusija. — Iz Jugoslavije.

Petnajstega maja bomo Slovenci pr-
 vič volili poslance v rimski parlament.
 Pred desetimi leti je zapisal Bogumil
 Vošnjak v svoji knjigi »Zapiski mladega

potnika»: »Ne zavidam onih jugoslovanskih poslancev, ki bi morali kedaj sedeti v parlamentu na Montecittoriju.« Videl je spopade in pretepe v zbornici in italijanski parlament mu ni posebno ugajal. Naše ljudstvo je pa prišlo v tak položaj, da si je vsa dežela oddahnila, ko smo začuli glas o volitvah. Četudi se ne varamo, da bomo zdaj na en mah dosegli svoje narodne pravice, vendar smo uverjeni: Boljše kot je bilo te dve žalostni leti, bo vsekakor. Dosedaj niti govoriti nismo smeli; sedaj bomo imeli v parlamentu svobodno tribuno, raz katero bodo mogli naši zastopniki govoriti vsej Italiji in celemu svetu.

Z otožnostjo se bo naš rod — predvsem naša Istra spominjal na dogodke v Krnici. 3. aprila je skupina fašistov pridrla v vas Krnico, da bi se polastila nekega mladeniča. Kmetje so branili svojega rojaka, padlo je nekaj strelav. Fašistovska tolpa je poklicala na pomoč vojaštvo, češ, da so se kmetje uprli proti Italiji! Zvečer so korakali bataljoni brigade Lombardija nad hrvatske kmetiče. Zajeli so 60 oseb, **enega kmeta, družinskega očeta** so ubili. Fašisti so potem zažgali pet kmetijskih vasic. Ne bomo se čudili, če bodo odlikovani zato. — V Kašteliru so fašisti ubili kmeta Ivana Justičiča. Pokoj njegovi duši!

Nasproti ysem tem nasiljem ostane mo mirni in neomajni v svojem zaupanju, da bo naš kmet še okopaval njive in vinograde ob Adriji, ko o fašizmu ne bo več sledu. Potrebno je, da v političnem življenju na zunaj nastopamo kot strnjena enota. Toda važnejše kot politično delo je kulturna akcija, delo za umsko in srčno izobrazbo našega ljudstva. Rabimo celih mož, kremenitih značajev! Teh nam ne bo vzgojilo golo besedičenje o »vdovitožni-domovini«; začeti moramo povsod, v zadnji gorski vasi, s sistematičnim izobraževalnim delom. Vsak naš mlad človek naj dobi v društvu osnovne pojme o gospodarstvu, politiki in kulturi. Dobi naj tudi globlja načela, kako mora živeti, da bo dober človek: da bo nosil v sebi iskro onega plamena, ki ga je vžgal Kristus, da sveti človeštvu v borbi in temi življenja. V tem delu je naša moč in zmaga!

V Italiji se neprestano vrše spopadi med komunisti in fašisti. Fašisti z nasilji že po večini popolnoma ostrašili komunistično delavstvo. Sploh je po celem svetu opažati močno oibanje proti komunistom in socialdemokratom. V Angliji je

Lloyd George, (Lojd Žorž) ki ima razvit čut za vremenske izpremembe, imel zelo oster govor proti delavski stranki. Imenoval jo je veliko nevarnost za domovino in je sklical vse stranke li obrambni zvezi proti socializmu in komunizmu. Komaj teden dni na Angleškem. Rudarji so stopili v stavko. Nevarno je, da se jim pridružijo tudi železničarji in pomorščaki. Če se to zgodi, bodo obstale vse tvornice, ves promet z Evropo in Ameriko bo počival. Lloyd George je zato povabil delavstvo na pogajanja.

Rusija je skrita našim očem. Milijoni oči se upirajo v Moskvo, a le redko prodre od tam zanesljiv glas. Toliko vemo, da je sovjetska vlada potlačila vse upore; onega v Kronstadtu, ki je končal s splošnim klanjem in manjše ustaje v južni Rusiji. Zdi se, da je ruskemu narodu usojeno, do dna izpiti vso grenkobo boljševizma. — Skoraj čudno pa zadene vest, ki prihaja iz Rusije: Čimtežja bremena nalagajo boljševiki narodu, čimveč kmetijskih in delavskih sinov prisilijo, da stopijo v rdečo armado, — tembolj se polnijo ruske cerkve. Čimtežje je življenje, temvečja je vera. Boljševiki so nad vrata krasne cerkve »Hrama Spasitelja« (hiša Odrešenikova) v Moskvi postavili ogromen napis: »Religija je strup naroda«. Toda narod od vseh strani vre v cerkev, da potoži svojo bol Spasitelju Kristusu. Ta velika in goreča vera širokih ruskih množic nam daje nado, da bo Rusija zibel novega človeštva, ki bo združilo zdrav socialne preosnove z duhom globokega in resničnega krščanstva.

Jugoslavija si gradi hišo — svojo državno ustavo. V ustavodajni zbornici sklepajo poslanci temeljne zakone! Naprotja med vladajočimi strankami in opozicijo so precejšnja. Radikalci in demokrati hočejo centralistično vlado, opozicija, kateri pripada večina Hrvatov in Slovencev, hoče samoupravne okrajine. Mi ne moremo izrekati svoje sodbe o tem. Opomnili bi samo vodilne kroge, da bomo goriški Slovenci vedno gledali v Ljubljani ono srce v sredini, ki je v preteklosti oživljalo vso kulturo slovenstva. Bolelo bi nas, če bi Slovence v Jugoslaviji zopet raztrgali v več pokrajin.

Jugoslovenska vojska je 4. t. m. vkorakala v Knin, ki je bil zaseden po Italijanih. Prebivalci so sprejeli Jugoslovence z brezmejnimi navdušenjem. Vsa Dalmacija je v zastavah. Bil je zanjo lep dan, dan zmage. —

Uganke.

1. Steber.

A A A	Prva žena.
A A A A A	Tečna hrana za otroke.
A C Č	Žensko ime.
Č Č D E E	Jo rabiš, če se tožiš.
E E E	Žensko ime.
E G I I I	Nas jači.
I J J	Hud mrčes.
K K K L L	Glasbeni instrument.
L L M	Reka v Afriki.
M M N N N	Južno drevo.
N O O	Bodeča žival.
O O O P R	Mesto ob Savi.
R S S	Nastopi zvečer.
T U V Z Z	Žival.

Po sredi navzdol se bere resničen pregovor.

2. Kvadrat.

Priobčil Domen.

A A a a b c	1. krstno ime.
č E H h i i	2. slovenski pisatelj.
i k L L m n	3. igra; število.
n n n N O o	4. del glave; del glave.
o o p r R R	5. glavno mesto Nemčije.
r s š t t U	6. Sreda noči.

Smer velikih črk pove ime znamenitega moža.

3. Vizitka.

Priobčil Domen.

Jovo Šišo — Mopea
ban

Razpis nagrade! Kdor pravilno reši vse tri uganke in pošlje rešitev do 30. aprila, dobi v dar dramo Stanka Majcena; **Kasija.** Ime bo objavljeno v 9. številki.

Rešitev ugank v 5. številki:

1. Kvadratna uganke.

m e s a r
e n o t a
s o n e t
a t e n a
r a t a r

2. Čudni verzi.

Ugankarjem želimo veselo
VELIKO NOČ!

3. Zložna uganke:

Vino, Irma, paša, amen, vera, Adam.
Iz začetnic se bere: V i p a v a.

Rešitev smo prejeli 31. Žreb je določil
s. Evfrozina v Tomaju na Krasu.

Kratkočasnice.

VISOKE SOBE.

Na Dunaju so kazali bogatemu Tirolcu cesarske sobe. Ko se jih nagleda, reče: »To ni posebna visokost. Poznam moža, ki bi ne mogel v teh sobah ravno stati.« Vsi so se začudili in brez pomisleka stavlili ž njim. Tirolec pa je šel in je pripeljal svojega hlapca, ki je bil grbast in res ni mogel ravno stati v sobah. Stavo je Tirolec dobil.

MOJ BRAT.

Neki mladenič je znal dobro posnemati oslovski glas. Njegova sestra, ki je sedela v neki družbi, je zaslišala osla na dvoriščih in nehoté vzkliknila: »Oo, to je pa moj brat!« — Vse se je smejala.

200 LET STARI.

Ko so se nekoč Ribničani v družbi pogovarjali, kaj vse pomnije in znajo in se čudili, da je tega toliko, pravi eden: »Nič čudnega to, ko smo skupaj več kot 200 let stari!«

VELIKO SNEGA.

Šaljivca so vprašali po zimi, ko je prišel iz doline, če sega sneg celo v dolino.

»Kaj samo v dolino,« pravi ta, »še na ono stran v hrib, prav do vrha ga je — pa koliko!«

MODERNO.

Napadalec (onemu, ki se brani z orožjem). »Oprostite, ali imate orožni list? Ne? Vam so gotovo dobro znane postavne posledice če nosite orožje brez postavnega dovoljenja... Poklical bom orožnike, da Vas odvedejo...«

DOBRIČINA.

Žena, (ki je vedno bolehná, svojemu možu): »Pokoplji me poleg mojega prvega moža.«

Mož. »Z največjim zadovoljstvom, zlato moje.«

Satira in Dogodki v podobi so morali to pot zopet izostati, ker nam še niso dospele slike.

Skrivalnica.

KJE JE TAT?

Čudni dandanašnji časi,
vsak četrti je že tat,
ali drugi so vsi pasji,
bodi star al' golobrad.

Ta ukradel je konjiča,
ki že spet doma tiči,
niso pa ujeli ptiča,
naj orožnik ga lovi.

Listi.

Jadranka, št. 4. ima sledečo vsebino: Mate-ram (Kraševka). Za samostanskim obzidjem (M. Gregoričeva). — Snaga, red in varčnost (Lonjevka). O našem prezgodnjem staranju (Miluška S.). Zgradba brez zastav (Rodoljubka). Prva rana (Iz ital., prevela M. Stepančičeva). Iz njenih dni (Vrtovačeva). Koralčki (Gracijanova). Drobtine.

Lovca št. 7 je izšla s sledečo vsebino: M. Hanzlovsky: Obris lovskega živaloslovja. — Fr. Bračun - Vrana. — Miloš Roš: Moj prvi. — X.: Spominški stih. — Iz lovskega oprtnika. — Mala oznanila.

Zora — Luč, glasilo jug. kat. dijačke lige, št. 5 prinaša več člankov od dr. Antona Mahničā, med drugim tudi »Etički solidarizem katolicizma« od Fr. Terseglava in »Kako smo ga (Mahničā) mi djaki vidjeli« od Ljubomira Marakoviča. Zvezek je cel posvečen Mahničū in kot tak zanimiv. —

Zora — Luč, št. 6 prinaša »Neke misli J. J. Strossmayerja«. Sicer je številka precej belestrišična; prinaša prispevke od Antona Vodnika, Tineta Debelljaka. Sicer prinaša list v pretežni večin v srbohrvaščini.

Zanimivosti.

Rojstvo ledenika opisuje neki obiskovalec Grönlandije, ki je videl ta mogočni prirodni pojav, tako-le: »Ob zalivu pri Brede-Brabe so zapisali potniki nove velike razpoke, ki so se večale od dne do dne. To je rojstvo, ki potrebuje mnogo časa in ogromnih sil. Pokalo in lomilo se je cel dan v ledeni steni, a najbolj zvečer in zjutraj. Led se je gibal vedno bolj naglo, nazadnje je sledil polom. Petintrideset metrov visoke ledene stene so se zrušile, tla so se zmajala, visoko par sto metrov dolgo pobočje je popolnoma zginilo. Toda v zalivu je vstal iz vode leden zid, ki se je dvigal višje in višje, s hrumom in šumom je lila voda krog njega. Bil je del porušenega pobočja, ki je vstal kot ledena gora iz vode — strašna, nadnaravna, grozeča slika v mesečnem sijaju. Hrumeča, divja godba je trajala dalje. Del zaliva je bil popolnoma zasut od velikih ledenih kosov. 2000 metrov pred nami je splavala mimo ledena gora. Zopet smo slišali romeč in hrumeč šum podirajočih se ledenih sten in v zrak brizgajoče vode. Ostale gore so se potresle, se nagnile in izgubile ravnotežje... Deset minut je preteklo od tedaj, ko je začelo rojstvo ledenika. Tu pa tam je polegel šum, nato je sledil zopet, nazadnje je vtihihnilo vse in mir je legel na zemljo. Na 800 metrov dolgem in 600 metrov širokem prostoru je bil zaliv tako poln ledenih gora in kosov, da ni bilo videti vode. Nasteli smo 17 novih ledenih gorā — grozanski pogled, živa priča velikanskih sil, ki so se tu razmaknile in ustvarile pravi čudež«.

Podržavljenje zdravnikov. O tem zanimivem, vprašanju se je že mnogo razpravljalo. Do danes pa je bila ta zadeva že vnaprej in zelo energično odbita od zdravniških krogov samih. Zdaj pa vsled izpremembe političnega položaja in pod vplivom gospodarskih preobratov zopet bolj in bolj prihaja na dan. Eni so mnenja, da bo zdravnik — uradnik vsled svoje gnotne neodvisnosti posvečal več pazljivosti svojim bolnikom brez ozira na njih gnotni položaj. Nasprotniki in med temi so večji del zdravniki — pa trdijo, da svobodna izbira zdravnika povečuje zaupanje med bolnikom in njegovim zdravnikom in da je značaj zdravniškega poklica nezdržljiv z uradniškim položajem. — Zdravnik mora s svojim znanstvenim delom vedno stati na višini, če pa stopi v vrsto uradnikov, ga ne bo nič gnalo k temu, da se izobrazí do popolnosti in s tem privabi k sebi občinstvo. Radi tega iščejo nekateri poti, po kateri bi zadostili vsem zahtevam, v kolikor bo to mogoče. Vsi naj bi se zavarovali za slučaj bolezni. Zavarovalnina naj bi se določila po odstotkih na dohodke. Zdravnika lahko izbere vsak sam. Plačo zdravnikoy določi državna oblast sporazumno z organizacijami.

Veletřca z vinom

BRATA ABUJA GORICA

Via S. Antonio 4 in na Kornu št. 8 (prej Kaučič)

prodajata na debelo

navadna : vipavska, istrska, briska, dalmatinska, furlanska
in italijanska vina ;

fina vina in šampanjce v butiljkah, maršalo ;

raznovrstne likerje, kakor : Fernet Branca, Cognac ;

razna žganja (tudi na drobno), Vermouth in špirit.

M. Krainer

VELIKA ZALOGA MANUFAKTURNEGA BLAGA
Na drobno ○ Na debelo.
GORICA, VIA RASTELLO 34—37.

Volneno in bombažasto sukno
za moške in ženske.

Velika izbena perila, šifona, razno-
vrstnega platna za rjuhe,
brisač vsake vrste, serviet, belih in
barvanih namiznih prtov
vsake velikosti, žepnih robcev, vol-
nena, bombažastega in sukanega
blaga za blazine, volnene in
bombažaste odeje, bele in barvane
posteljne prevlake, z volno napol-
njene in s klotom raznih barv,
volnenim porhatom, zefirjem, eta-
minom in batistom prevlečene odeje.

Velika izbena

potrebščin za krojače
in šivilje

Obleke za moške, dame in otroke.
Bele in barvane moške srajce in
spodnje hlače.

Sprejemajo se tudi umerjena naro-
čila oblek in perila za moške, dame
in otroke.

Pazite na staro
slovensko tvrčko
št. 14!

Oglejte si pred nakupom veliko zalogo vsakovrstnega pohištva v kateri je

nad 50 kompletnih sob
priprostitih in najfinejših.

Kompletne spalnice od 2000 Lir naprej.
Za obilen obisk se priporoča

Anton Breščak
Via Carducci 14 (Gosposka ulica).

Pazite na staro
slovensko tvrčko
št. 14!

**PODRUŽNICA
LJUBLJANSKE KREDITNE BANKE
:: V GORICI, ::**

Corso Verdi „Trgovski Dom.“

**** Telefon št. 50. ****

Brzjavni naslov:
Ljubljanska banka.

Delniška glavnica
SHS kron

50 MILIJONOV.

CENTRALA:

LJUBLJANA.

Rezerva SHS
kron

45 MILIJONOV.

PODRUŽNICE: Brežice, Borovlje, Celovec, Celje,
Maribor, Ptuj, Sarajevo, Split, Trst.

Obrestuje vloge na knjižice po 4⁰/₁₀₀. Na daljšo odpoved vezane vloge po dogovoru.

Nakup in prodaja vsakovrstnega tujega denarja. — **Izvršuje** vse v bančno stroko spadajoče posle najkulantnejše.

Uradne ure za občinstvo 8¹/₂—12 in od 3—5.

Ob sobotah popoldne, ob nedeljah in praznikih se ne uraduje.